

Jauniešu vērtību dzimumatšķirības un specifika latviešu un krievu etnolingvistiskajās grupās

Jeļena Ļevina¹, Kristīne Mārtinsone¹, Sandra Mihailova²

¹ Rīgas Stradiņa universitāte, Sabiedrības veselības un sociālās labklājības fakultāte, Latvija

² Komunikācijas fakultāte

Ievads. Vērtību pētīšana gan pasaulē, gan Latvijā ir viens no aktuālākajiem uzdevumiem sociāli ekonomisko pārmaiņu, globalizācijas, starpkultūru integrācijas kontekstā. Īpaši aktuāli ir pētījumi par jauniešu vērtībām, jo tieši jauniešu vecumposmā notiek profesionālā, personības un dzīves pašnoteikšanās. Līdz ar to, vērtību pētīšanā svarīgi ņemt vērā dzimumatšķirības (Schwartz, Rubel, 2005). Pētījums tiek veikts valsts pētījumu programmas EKOSOC_5.2.5. ietvaros.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis bija noskaidrot, vai pastāv atšķirības starp jauniešu terminālajām un instrumentālajām vērtībām atkarībā no dzimuma un piederības latviešu vai krievu etnolingvistiskai grupai. Pētījumā piedalījās 11.-12. klašu skolēni no Rīgas vidusskolām ar latviešu un krievu mācību valodu. Kopējais pētījuma respondentu skaits bija 87 cilvēki: 37 (42,5%) jaunieši un 50 (57,5%) jaunietes. Pētījuma dalībnieku vecums ir no 16 līdz 19 gadiem ($M = 17,43$ $SD = 0,67$). Četrdesmit (46,0%) jaunieši pieder latviešu etnolingvistiskai grupai un četrdesmit setiņi (54,0%) jaunieši – krievu etnolingvistiskai grupai. Jauniešu vērtību izpēti tika izmantota M. Rokiča vērtību ranžēšanas aptauja (Rokeach, 1973) – latviešu versija (Karpova, 1994) un krievu versija (Гошмаус, Семенов, Ядов, 1992).

Rezultāti. Lai noskaidrotu, vai pastāv latviešu un krievu etnolingvistisko grupu terminālo un instrumentālo vērtību atšķirības un vai pastāv dzimumatšķirības latviešu un krievu etnolingvistiskajās grupās, tika izmantots Manna-Vitnija U kritērijs. Jauniešiem, kas pieder pie latviešu etnolingvistiskās grupas, salīdzinot ar jauniešiem, kas pieder pie krievu etnolingvistiskās grupas, svarīgākas ir šādas terminālās vērtības: aktīva un darbīga dzīve ($p = 0,025$) un fiziskā un psihiskā veselība ($p = 0,004$). Savukārt jauniešiem, kas pieder pie krievu etnolingvistiskās grupas, salīdzinot ar jauniešiem, kas pieder pie latviešu etnolingvistiskās grupas, svarīgākas ir šādas terminālās vērtības: interesants darbs ($p = 0,000$) un izzināšana (iespēja paplašināt savu redzesloku, izglītību, kultūras līmeni) ($p = 0,003$). Starp terminālo vērtību rangiem statistiski nozīmīgas dzimumatšķirības latviešu un krievu etnolingvistiskajās grupās netika konstatētas. Jauniešiem, kas pieder pie latviešu etnolingvistiskās grupas, salīdzinot ar jauniešiem, kas pieder pie krievu etnolingvistiskās grupas, svarīgāka ir tāda instrumentālā vērtība kā augstas pretenzijas (augstas prasības pret dzīvi un pret sevi pašu) ($p = 0,018$), savukārt jauniešiem, kas pieder pie krievu etnolingvistiskās grupas, salīdzinot ar jauniešiem, kas pieder pie latviešu etnolingvistiskās grupas – atsaucība, iejūtība (rūpes par citiem) ($p = 0,018$). Latviešu etnolingvistiskajā grupā starp instrumentālo vērtību rangiem pastāv šādas statistiski nozīmīgas dzimumatšķirības: latviešu jauniešiem svarīgāka ir pacietība (iecieta pret citu uzskatu, spēja citiem piedot viņu kļūdas), nekā latviešu jauniešiem ($p = 0,014$). Krievu etnolingvistiskajā grupā starp instrumentālo vērtību rangiem statistiski nozīmīgas dzimumatšķirības netika konstatētas. Lai noskaidrotu, vai pastāv terminālo un instrumentālo vērtību atšķirības atkarībā no dzimuma un piederības pie latviešu vai krievu etnolingvistiskās grupas, tika izmantots Kruskala-Valisa H kritērijs (Kruskal-Wallis one-way ANOVA), kā arī *Post-hoc* testi (Manna-Vitnija U kritērijs). Tika konstatēts, ka latviešu jauniešiem, salīdzinot ar krievu jauniešiem, svarīgāka ir tāda vērtība kā fiziskā un psihiskā veselība ($p = 0,001$), savukārt krievu jauniešiem, salīdzinot ar latviešu jauniešiem – interesants darbs ($p = 0,001$) un izzināšana ($p = 0,021$). Latviešu jauniešiem, salīdzinot ar krievu jauniešiem, svarīgākas ir aktīva un darbīga dzīve ($p = 0,010$) un fiziskā un psihiskā veselība ($p = 0,044$), savukārt krievu jauniešiem, salīdzinot ar latviešu jauniešiem, svarīgākas ir tādas vērtības kā interesants darbs ($p = 0,014$) un izzināšana ($p = 0,042$). Krievu jauniešiem, salīdzinot ar latviešu jauniešiem, svarīgākas ir tādas vērtības kā interesants darbs ($p = 0,015$) un izzināšana ($p = 0,049$). Krievu jauniešiem, salīdzinot ar latviešu jauniešiem, svarīgāka ir pacietība ($p = 0,024$). Latviešu jauniešiem, salīdzinot ar krievu jauniešiem, svarīgāka ir stipra griba ($p = 0,049$). Latviešu jauniešiem, salīdzinot ar krievu jauniešiem, svarīgākas ir tādas vērtības kā augstas pretenzijas ($p = 0,048$), dzīvesprieks un humora izjūta ($p = 0,020$), neatkarība ($p = 0,014$), stipra griba ($p = 0,016$), savukārt krievu jauniešiem, salīdzinot ar latviešu jauniešiem – paškontrolē ($p = 0,033$), pacietība ($p = 0,037$) un atsaucība ($p = 0,047$).

Secinājumi. Pētījumā iegūtie rezultāti ļauj secināt, ka pastāv atšķirības starp jauniešu terminālajām un instrumentālajām vērtībām atkarībā no dzimuma un piederības pie latviešu vai krievu etnolingvistiskās grupas.

Pētījumu atbalsta Valsts Pētījumu programma 5.2. EKOSOC-LV